

**MTA Law Working Papers
2018/6.**

**Az alkotmánybírósági döntések
rendesbírósági végrehajtása:
normatív elvárások – tényleges
gyakorlat**

Somody Bernadette – Vissy Beatrix

Magyar Tudományos Akadémia / Hungarian Academy of Sciences

Budapest

ISSN 2064-4515

<http://jog.tk.mta.hu/mtalwp>

Somody Bernadette – Vissy Beatrix:

**Az alkotmánybíróági döntések rendesbíróági végrehajtása:
normatív elvárások – tényleges gyakorlat**

1. Bevezetés

A magyar alapjogvédelmi rendszernek több mint öt éve része a valódi alkotmányjogi panasz, amely alapján az Alkotmánybíróság jogosult arra, hogy az alapjogsértő bírósági döntéseket megsemmisítse. Ilyen esetekben az eljárás folytatásáról, amelynek során az Alkotmánybíróság által megállapított alapjogsérelem orvoslást nyer, a törvény szerint az eljárási kódexek rendelkeznek.¹ A polgári perrendtartás szerint az orvoslás eljárási eszközét a Kúria hivatott megállapítani.² A Kúria mozgásteret ilyenkor arra korlátozódik, hogy – az ügy eljárási státuszától függően – az első vagy a másodfokon eljáró bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasítsa vagy, ha az Alkotmánybíróság a Kúria döntését semmisítette meg, akkor a felülvizsgálati kérelem tárgyában rendelje el új határozat hozatalát.³ Büntetőügyekben nem a Kúria egyedi döntése, hanem a büntetőeljárási kódex rendelkezik úgy, hogy a büntetőbíróági határozat megsemmisítése esetén a büntetőeljárást meg kell ismételni.⁴

Az Alkotmánybíróság előtt sikerre vitt peres ügyek útja tehát visszakanyarodik a rendesbíróágokhoz. Az Alkotmánybíróság által megállapított egyéni alapjogsérelem kiküszöböléséért így végső soron a megismételt eljárásra és/vagy határozathozatalra kötelezett bíróság lesz felelős. Ez a feladatmegosztás tükrözi a két bírői szerv közötti funkcionális különbséget. Az Alkotmánybíróság nem lehet az igazságszolgáltatás záróköve, ez a szerep túlmutatna alkotmányos funkcióján. A testület az alkotmányjogi panaszeljárásokban is csak az Alaptörvényt, az abban foglalt jogokat hivatott védelmezni; szakjogi (polgári, büntető-, közigazgatási jogi stb.) kérdésekben nem foglalhat állást.⁵ Ennek megfelelően az Alkotmánybíróság nem lehet jogosult arra sem, hogy szakjogi kérdéseket magában foglaló ügyeket saját hatáskörében lezárjon.⁶ Ez a kézenfekvő magyarázata annak, hogy a törvény pusztán kasszációs jogkörrel ruházta fel az Alkotmánybíróságot, és mellőzi az alapjogi szempontból felülvizsgált bírósági határozatok megváltoztatásának lehetőségét.⁷

Az Alkotmánybíróság kasszációs jogának gyakorlásával cselekvési kényszerbe hozza a rendesbíróági szervezetrendszer. Az Alkotmánybíróság azzal, hogy megsemmisít egy ítéletet, egyúttal felnyit egy már elbírált jogvitát. A megsemmisítés következtében az alkotmányjogi panasz alapjául szolgáló

¹ Az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (a továbbiakban: Abtv.) 43. § (2) bekezdés.

² A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: Pp.) 360. § b) pontja.

³ Pp. 361. § c) pont.

⁴ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) 403. §.

⁵ Előszőr: 3325/2012. (XI. 12.) AB végzés, Indokolás [13]-[14].

⁶ A tanulmány 3.2 pontjában kifejtett megkülönböztetés szerint amellet, hogy szakjogági ügyek is érinthetik alapjogok gyakorlását, bizonyos rendesbíróági eljárások kifejezetten alapjogi igények érvényesítésére irányulnak. Azonban ez utóbbi, par excellence alapjogi ügyekben sem vállalhatja magára az Alkotmánybíróság a végső fórum szerepét - a tényállás feltárása és az ezekben az ügyekben is adódó, nem alkotmányjogi kérdések (pl. perköltség viselésének) megítélése ezekben az eljárásokban is meghaladná alkotmányos funkcióját.

⁷ A jogerős ítélet megváltoztatásának joga nem biztosított a német alkotmánybíróság számára sem: a német alkotmánybíróági törvény (BVerfGG) 95. § (2) bekezdése alapján az alkotmánybíróság köteles az ügyet visszaautalni a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bírósághoz. Amint arra azonban a német jogirodalom kritikusan rámutat: a német testület nem mindig tartja magát ehhez a törvényi korlátozáshoz, lásd például: BVerfGE 35, 202 (244) – Lebach ügy, BVerfGE 79, 69 (79) – Stefan KORIOTH – Klaus SCHLAICH: *Das Bundesverfassungsgericht* (München: C. H. Beck 2012) 273.

ügyben valamely, a bíróságot mozgásba hozó indítvány (kereseti kérelem, vádindítvány, fellebbezési kérelem stb.) szükségképpen elbírálatlanul marad⁸ – hogy melyik beadvány, az értelemszerűen attól függ, hogy az Alkotmánybíróság milyen jellegű ügyben mely bírói instancia döntését semmisítette meg. Az eljárásjogi szabályoknak ezért feltétlenül rendezniük kell azt a kérdést, hogy mely bíróság, milyen eljárási keretek között rendelkezik hatáskörrel a nyitva maradt eljárás befejezésére – ennek megvalósulását látjuk a büntető- és a polgári eljárási törvény fent már idézett passzusáiban.

A szabályozás nem áll meg azon a ponton, hogy tisztázza a megismételt eljárás hatásköri kérdéseit, hanem a döntés tartalmát, illetve - ha a megállapított jogsérelem eljárásjogi jellegű - magát a döntéshozatalt is keretek közé szorítja. Ezt érhetjük tetten abban az alkotmánybírósági törvényben rögzített szabályban, amely normatív kötőerőt kapcsol az Alkotmánybíróság határozatában foglaltakhoz. Eszerint a bírói döntés megsemmisítése esetén az újból lefolytatandó bírósági eljárás során az alkotmányjogi kérdésben az Alkotmánybíróság határozata szerint kell eljárni.⁹ Ez a szabály egyértelműen az alkotmányjogi panaszban rejlő szubjektív jogvédelem megvalósulásának garanciája.

Amint az a fentiekből kirajzolódik, az alkotmányjogi panaszban rejlő szubjektív jogvédelmi, vagyis az egyéni jogsérelmet orvosló funkció érvényre juttatása az Alkotmánybíróság és a rendesbíróságok közös ügye. A jogorvoslat megvalósulásához a rendesbíróságnak követnie kell az alkotmánybírósági intenciókat, miközben az Alkotmánybíróság felelőssége, hogy a rendesbíróságok számára a lehetőségei szerint egyértelmű és végrehajtható iránymutatással szolgáljon. Ebben a tanulmányban ezt az együttműködést vizsgáljuk mindkét szerv szemszögéből. Így egyrészt arra keressük a választ, hogy az alkotmánybírósági határozatban foglalt rendelkezés és az annak indokál szolgáló jogi érvek hogyan alakítják a rendesbíróságok mozgásterét az alkotmányjogi panasz eredményeként megismételt eljárásban. Másrészt azt vizsgáljuk, hogy az Alkotmánybíróságnak hogyan kell alakítania a

⁸ A konkrét ügy sajátos körülményei alapján kivételesen előállhat olyan helyzet, hogy az alkotmányjogi panaszt követően nem marad elbírálásra váró indítvány, amely indokolná az eljárást, illetve a határozathozatal megismétlését. Amennyiben ez a helyzet áll elő, feltéve, hogy az eljárás megismétlése bizonyosan nem képes reparálni a panaszos jogsérelmét, a Kúria mellőzi az új eljárásra, illetve az új határozat hozatalára utasítást. Erre szolgál példával több, a gyülekezési jog érvényesülésével összefüggésben meghozott alkotmánybírósági döntés, nevezetesen a 3/2013. (II. 14.) AB határozat, a 24/2015. (VII. 7.) AB határozat, valamint a 30/2015. (X. 15.) AB határozat. Ezekhez ld. a Kúria Kpkf.37.163/2013/2., Kpkf.37.731/2015/2. és Kpkf.38.034/2015/2. számú határozatát.

A 30/2015. (X. 15.) AB határozatban így fogalmaz az Alkotmánybíróság: „Az Abtv. 43. § (3) bekezdése értelmében a bírói döntés Alkotmánybíróság általi megsemmisítése következtében a szükség szerint lefolytatandó bírósági eljárásban az alkotmányjogi kérdésben az Alkotmánybíróság határozata szerint kell eljárni. Ezzel összefüggésben az Alkotmánybíróság azt állapította meg, hogy jelen esetben a bírósági végzés és a rendőrségi határozat megsemmisítésével az indítványozó jogsérelmének reparálására az időmúlásra tekintettel már nem kerülhet sor. Mindazonáltal a határozat és a végzés ‘megsemmisítése az Alkotmánybíróság szerint a mostani ügyben morális elégtételt jelent a jogsérelmet szenvedetteknek, az alkotmánybírósági határozatban ismertetett szempontok pedig iránymutatóul szolgálnak a jövőbeli gyülekezési jogvitákban eljáró bíróságok számára.’” (Indokolás [57])

Visszatükrözi ezt a Kúria megfogalmazása egy másik példaként említett ügyben: „Jelen ügyben az indítványozó által előzetesen bejelentett gyülekezést 2012. március 15-én szándékoztak megtartani a Hősök terén. Erre vonatkozóan a jogsérelem jelenlegi utólagos orvoslására lehetőség nincs, a Fővárosi Törvényszék 29.Kpk.45.266/2012/2. számú végzését megsemmisítő IV/2878-25/2012. AB határozat mintegy erkölcsi jóvátételt nyújtott az indítványozónak. A Kúria megállapította, hogy az Alkotmánybíróság határozatából következően a Pp. 361. § c) pontja alapján új eljárásra utasításnak és új határozat meghozatalának nincs helye.

A Kúria vizsgálta az előterjesztett és elbírált kérelmek vonatkozásában előállt eljárásjogi helyzetet is, ebben a körben arra utal, hogy a Fővárosi Törvényszék az LMP bejelentésével kapcsolatos rendőrhatalósági határozatokat az Alkotmánybíróság határozatának közzétételét megelőzően már érdemben elbíráta a bejelentő számára kedvezően, illetve az LMP bejelentését utóbb visszavonta, ezért az ügyben elbírálásra váró kérelmek, bejelentések nincsenek.” (Kpkf.37.163/2013/2.szám, Indokolás 9. pont)

Mindebből következik az is, hogy e tanulmány tárgya, az alkotmánybírósági határozatok szubjektív kötőerejének kérdése ezekben az ügyekben nem merül fel; e döntések jelentősége elsősorban objektív jogvédelmi hatásokban keresendő.

⁹ Abtv. 43. § (3) bekezdés. A Be. is ráerősít erre, mikor úgy rendelkezik, hogy a megismételt eljárásban a bíróság az ügyet a megsemmisítő határozat indokainak figyelembevételével bírálja el [Be. 403. § (3) bekezdés].

rendesbíróságok eljárását ahhoz, hogy az alkotmányjogi panasz szubjektív jogvédelmi rendeltetése érvényre jusson.¹⁰

E bevezetést követően két nagyobb egységben két különböző, egymást kiegészítő perspektívából közelítjük meg az alkotmánybírói döntések végrehajtásának kérdését. Elsőként a két végrehajtásban érintett felsőbíróság, vagyis az Alkotmánybíróság és a Kúria hatásköreit és szerepfelfogását tekintjük át, figyelmet szentelve a magyar és az egyébként mintául szolgáló német szabályozás közötti különbségre. Ezt követően számba vesszük és példákkal is illusztráljuk azokat a tényezőket, amelyek szerepet játszanak az alkotmánybírói döntések szubjektív kötőereje terjedelmének a kijelölésében.

2. A felsőbíróságok felelőssége és szerepvállalása

Az alkotmánybírói határozatok végrehajtásával kapcsolatos normatív elvárások alakításában mind az Alkotmánybíróság, mind a Kúria döntő szerephez jut. A szűkszavú szabályozás következtében szinte teljes mértékben a két felsőbíróságra hárul annak kimunkálása, hogy az alkotmányjogi panaszeljárást követően újra megnyíló bírói ügyben a rendesbíróság hogyan küszöbölje ki az Alkotmánybíróság döntésében leplezett alapjogsérelmet.

Az eddigi, nem túl bőséges gyakorlatot alapul véve¹¹ megállapítható, hogy ma esetről esetre dől el, hogy egy bírói döntést megsemmisítő határozat hogyan alakítja a rendesbíróságok mozgásterét. Az Alkotmánybíróság mindeddig nem fogalmazott meg előremutató, általános elvárásokat határozatainak végrehajtásával kapcsolatosan. Még akkor is tartózkodott ettől, amikor a 28/2014. (IX. 29.) AB határozat (a továbbiakban: rendőrképmás-határozat) nyomán éles nézeteltérése alakult ki a Kúriával abból kifolyólag, hogy a legfelső bíróság „szelektíven és megszorítóan” értelmezte az alkotmánybírói testület határozatában foglalt alapjogi követelményeket.¹² Az Alkotmánybíróság ebben a döntésében is csak azt a magától értetődő, általános érvényű megállapítást artikulálta, hogy az Alaptörvény rendelkezéseinek érvényre juttatása nem lehet mérlegelés tárgya a rendesbíróságok ítélezése során. Arra viszont, hogy a rendesbíróságoknak pontosan mihez kell tartaniuk magukat az alkotmánybírói döntés végrehajtása során, már nem tér ki a határozat.

Az, hogy az Alkotmánybíróság tartózkodik a döntéseinek kötőerejére vonatkozó általános iránymutatások megfogalmazásától, tudatos szerepfelfogás része is lehet, amelyben alkotmányjogi

¹⁰ A jogtudományban széles körben elismert és az Alkotmánybíróság által is többször megerősített felfogás szerint az alkotmányjogi panasz nem pusztán az egyéni alapjogvédelem eszköze, hanem objektív alapjogvédelmi funkciót is szolgál. [Átfogóan: BODNÁR Eszter – SONNEVEND Pál: „Az alkotmányjogi panasz - intézménytörténeti és nemzetközi kitekintés” in: BITSKEY Botond – TÖRÖK Bernát (szerk.): *Az alkotmányjogi panasz kézikönyve* (Budapest: HVG-Orac 2015) 24-25.] Mi több, jelen tanulmány szerzőinek meglátása szerint a panasz egyedi ügyön túlmutató, objektív jogvédelmi rendeltetése sokkal meghatározóbb szubjektív jogvédelmi szerepénél [SOMODY Bernadette – VISSY Beatrix: „Az alkotmánybíráskodás jövője” *Fundamentum* 2011/4., VISSY Beatrix: „Az individuális alapjogvédelem kilátásai az alkotmánybíráskodásban. Merre mutat az alkotmányjogi panasz iránytűje?” *Magyar Közigazgatás* 2012/2.] Ez a tanulmány viszont tárgyát tekintve kizárólag azt vizsgálja, hogy hogyan alakul az alkotmányjogi panaszeljárást lezáró, a bírói döntés(ek)e)t megsemmisítő alkotmánybírói döntések végrehajtása a panaszra okot adó egyedi ügyben. Erre figyelemmel az alkotmányjogi panasz objektív jogvédelmi funkciója és ahhoz kapcsolódó - puha - kötőereje kívül esik a tanulmány vizsgálati területén. Ezért sem foglalkozunk a tanulmányban az alkotmánybírói döntések rendelkező részében megfogalmazott alkotmányos követelmények kérdéskörével, mert azt - az Alkotmánybíróság jogértelmezésével összhangban - az objektív jogvédelem biztosítékának tekintjük.

¹¹ A tanulmány lezárásáig (2017. május) az Alkotmánybíróság a kezdetektől számítva mindössze 29 ügyben rendelkezett a bírói döntés megsemmisítéséről.

¹² 16/2016. (X. 20.) AB határozat, Indokolás [25].

megfontolások és szociológiai tényezők egyaránt szerepet játszhatnak. Alkotmányjogi érvként szólhatna a tartózkodás mellett az, ha az Alkotmánybíróság saját szerepét az alkotmányjogi panasz nyújtotta jogvédelem tekintetében elsődlegesen az objektív alapjogvédelmi funkció realizálásában határozná meg – miként tette azt a német alkotmánybíróság.¹³ Ez a felfogás az alkotmányjogi panaszról döntő alkotmánybíróságot elsősorban arra tartja hivatottnak, hogy megválaszoljon összetett alkotmányjogi kérdéseket és ezzel fejlessze az alkotmányjogi dogmatikát. A panaszos egyéni jogi helyzetének javítása lényeges, de ehhez képest másodlagos jogvédelmi funkció, amelynek érvényre juttatása alapvetően az egyéni jogvédelemért felelős rendesbíróságok feladata.¹⁴ Ezzel a felfogással koherens lenne az a hozzáállás, amely az egyéni jogvédelemért elsődlegesen felelős rendesbíróságokra hagyja az Alkotmánybíróság által megállapított jogsérelem orvoslásának biztosítását, és ennek keretében az alkotmánybírósági döntések végrehajtására vonatkozó elvek kidolgozását.

Az Alkotmánybíróság szerepfelfogásának kialakítását a határozatok végrehajtásával kapcsolatban szociológiai tényezők is jelentős mértékben befolyásolhatják. Ilyen tényezőként tarthatjuk számon a rendesbíróság és az Alkotmánybíróság egymásközi kapcsolataiban tapasztalható szervezetszociológiai feszültséget. Sokak által megfigyelt és dokumentált jelenség,¹⁵ hogy ahol önálló alkotmánybíróságot hoznak létre, ott mindenképpen számolni kell nehezen feloldható hatásköri összeütközésekkel a két bírósági szervezet között. Ezt az eleve fennálló feszültséget tetőzik azok az országok, amelyek az alkotmánybíróságot nemcsak normakontroll hatáskörök útján juttatják szerephez az igazságszolgáltatásban, hanem felhatalmazzák a bírói jogértelmezést kifogásoló alkotmányjogi panaszok elbírálására is, hiszen ez a hatáskör jelentős mértékben elmosza a két bírói szervezet tevékenységének megkülönböztetésére alkalmas határvonalat. Az Alkotmánybíróság alappal feltételezhetné, hogy a harmonikus kapcsolat fenntartásának esélye jobban alakul akkor, ha a határozatok végrehajtása tekintetében széles mozgásteret hagy a Kúriának és az alsóbb fokú rendesbíróságoknak. Ezt a mozgásteret nyilvánvalóan szűkítené, ha az Alkotmánybíróság előremutatónan meghatározná a rendesbíróság számára a határozatok végrehajtásának alkotmányos kereteit. Az egyéni jogvédelemnek is az kedvez hosszú távon, ha a két bíróság harmonikus együttműködésben végzi feladatát.

Érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy a magyar törvényhozó eltért a német mintától akkor, amikor a Kúriát beékelte az alkotmánybírósági döntés egyedi ügyben való végrehajtásának folyamatába. A német alkotmánybíróság ugyanis a törvény alapján maga jogosult visszautalni az ügyet az illetékes bírósághoz, tehát más felsőbbbíróság közbenjárása nélkül; így értelemszerűen maga jogosult formálni a

¹³ A német alkotmánybíróság egyértelműen állást foglalt amellel, hogy az alkotmányjog panaszjelzés során elsődlegesen az alkotmányjog fejlesztésére hivatott: „zur Fortbildung des Verfassungsrechts in erster Linie (...) berufen.” BVerfGE 6, 222 (240), 7, 377 (419), 108, 282 (295). Hivatkozta és behatóan elemzi: Walter SEUFFERT: „Die Abgrenzung der Tätigkeit des Bundesverfassungsgerichts gegenüber der Gesetzgebung und der Rechtsprechung” *Neue Juristische Wochenschrift*, 1969:32. 1369. Lásd még: Gerrit HORNUNG: *Grundrechtsinnovationen* (Tübingen: Mohr Siebeck 2015) 122. A gyakorlat alapján egyértelműen ezt a funkcionális szerepfelfogást látja megvalósulni: Wolf-Rüdiger ZUCK: *Das Recht der Verfassungsbeschwerde* (München: C. H. Beck 2006) 33–35.; Stefan KORIOTH – Klaus SCHLAICH: *Das Bundesverfassungsgericht* (München: C. H. Beck 2012) 193–195.

¹⁴ A két bíróság egymáshoz való viszonyának illetően felfogásához bővebben SOMODY Bernadette - VISSY Beatrix: „Az egyéni bírói alapjogvédelem intézményi-hatásköri modellje Magyarországon” in SOMODY Bernadette (szerk.): *Alapjogi bíráskodás - alapjogok az ítélkezésben* (Budapest: L'Harmattan 2013).

¹⁵ Például: Wojciech SADURSKI: *Rights Before Courts. A Study of Constitutional Courts in Postcommunist States of Central and Eastern Europe* (Dordrecht 2008) 19–25.; Lech GARLICKI: „Alkotmánybíróságok kontra legfelső bíróságok” *Fundamentum* 2010/1.; Viktor Ferreres COMELLA: „The rise of specialised constitutional courts” in Tom GINSBURG – Rosalind DIXON (eds.): *Comparative Constitutional Law* (Cheltenham: Edward Elgar 2011) 273–274.; Frank I. MICHELMAN: „The interplay of constitutional and ordinary jurisdiction” in Tom GINSBURG – Rosalind DIXON (eds.): *Comparative Constitutional Law* (Cheltenham: Edward Elgar 2011) 289–292.

végrehajtás módját és kereteit is.¹⁶ Ezzel szemben a magyar szabályozás az egész ügy kimenetelét befolyásoló szerepbe hozza a legfelső bíróságot, hiszen a Kúria feladata új eljárásra és/vagy határozathozatalra utasítani az alapjogsérelem orvoslására hivatott bíróságot. A Pp. indokolása nem tér ki arra, hogy a törvényhozó milyen megfontolásból juttatta ilyen fontos közvetítő szerephez a legfelső bíróságot. Egy lehetséges magyarázatot kínál ugyanakkor a lépésre a fent már említett feszültség a két bírói szerv között. Ebből kiindulva a jogalkotó alappal feltételezhette, hogy az alsóbb fokú bíróságok nagyobb hajlandóságot mutatnak a Kúria döntésének követésére, mint az Alkotmánybíróságéra, így mind a szubjektív, mind pedig az objektív alapjogvédelemnek kedvezhet az a konstrukció, amely szerepbe hozza a Kúriát az Alkotmánybíróság döntéseinek végrehajtásában.

A Kúria közvetítő szerepe azonban nem feltétlenül kedvez az egyéni jogvédelemnek, mi több, kézzel fogható kockázatokat hordoz. A törvényhozó azzal, hogy Kúriát a bírói ítéletet megsemmisítő alkotmánybírósági döntések közvetlen végrehajtójává tette, újabb feszültségpontot hozott létre a két felsőbíróság között. A Kúriának így ugyanis alkalma nyílik arra, hogy feladatának ellátása során nyíltan vagy burkoltan minősítse az Alkotmánybíróság döntéseit, amivel él is alkalmanként.¹⁷ Ez konfrontatív mezőbe tolja a két bíróság működését.

Számolni kell azzal a veszéllyel is, hogy a legfelső bíróság tévesen „fordítja le” az Alkotmánybíróság döntését az alsóbb fokú bíróság számára, és az így adott hibás jogértelmezés – a Kúria státuszából kifolyólag – valamennyi bíróság számára iránymutatásként szolgál. Különösen, hogy az alkotmánybírósági határozatokot követő végzések azt tükrözik, hogy a legfelső bíróság nem korlátozza a tevékenységét arra a formális feladatra, hogy új eljárásra és új határozat hozatalára kötelezze az alsóbb fokú bíróságokat, hanem tartalmi értelemben is közvetítő szerepbe lép az Alkotmánybíróság és az újból eljáró rendesbíróság között azzal, hogy új eljárásra és új határozat meghozatalára utasító végzéseiben interpretálja az Alkotmánybíróság határozatát, kivonja annak esszenciáját a rendesbíróság számára. Ez a szerepfelfogás, bár racionalizálható a legfelső bíróság jogegység-biztosító funkciójával, szükségképpen leértékeli az egyes ítélkező bírói fórumok alapjogvédelmi felelősségét, hiszen azt a képzetet erősíti, hogy alapjogokat érintő kérdésekben – azok jelentősége, specialitása, elvontsága miatt – az alsóbb fokú rendesbíróságok önállóan nem kompetensek dönteni.

A fentiekből kivehető, hogy a rendesbíróságok és az alkotmánybíróság közötti kényes kapcsolatrendszer miatt nehéz megmondani, milyen szervezeti és hatásköri konstrukció biztosítaná ideálisan az Alkotmánybíróság döntéseinek rendesbírósági végrehajtását. Akármilyen konstrukciót is választ azonban a törvényhozó, azt biztosan kijelenthetjük, hogy a végrehajtás keretei nem maradhatnak homályban. Míg az Alkotmánybíróság döntéseinek konkrét ügyön túlmutató érvényesülése, vagyis az objektív alapjogvédelem a szerves jogfejlődésre bízható, addig az Alkotmánybíróság döntésének az alkotmányjogi panaszra okot adó ügyben történő végrehajtása esetében az érintett jogainak érvényesülése és a jogbiztonság egyaránt azt kívánja, hogy minél egyértelműbben lehessen tudni, mit kell tennie a rendesbíróságnak az Alkotmánybíróság döntése folytán.

¹⁶ BVerfGG 95. § (2) bekezdés.

¹⁷ A Kpkf.IV.37.318/2013/3. számú határozatban például a Kúria olvasatunk szerint burkoltan sérelmezi, hogy az Alkotmánybíróság a 3086/2012. (III. 27.) AB határozatban a jogalkotó helyett a bírósággal szemben érvényesítette egy önkormányzati rendelet alaptörvény-ellenességének jogkövetkezményeit. Miként a döntés megjegyzi: „[a]z Alkotmánybíróság az Ör. 6. § (6) bekezdésének alaptörvény-ellenessége miatt a jogerős ítéletet semmisítette meg.” A Kúria végzése egy későbbi ponton arra is kitér, hogy az Alkotmánybíróság csak az alkotmányellenes önkormányzati rendeleten alapuló jogerős ítéletet semmisítette meg, a bírósági eljáráshoz vezető adóhatósági határozatokat nem, holott azok ugyanazon önkormányzati rendeleten alapultak.

3. Az alkotmánybíróági döntés szubjektív kötőerejét befolyásoló tényezők

3.1. A megsemmisítés jogalapja: anyagi jogi vagy eljárásjogi sérelem

Lényeges különbség mutatkozik az alkotmánybíróági döntés kötőerejében mindenekelőtt aszerint, hogy valamilyen eljárási hiba vezetett-e az alapjogsérelem megállapításához vagy a bírói jogértelmezés anyagi jogi alaptörvény-ellenessége alapozta-e meg a rendesbíróági döntés megsemmisítését. Az arányokat tekintve a bírói döntés megsemmisítésével végződő panaszeljárásoknak eddig mintegy egynegyede vezethető vissza valamilyen eljárási hibára.¹⁸

Ha az Alkotmánybíróóság eljárási okból – a tisztességes eljáráshoz vagy a jogorvoslathoz való jog sérelme miatt – semmisíti meg a megtámadott döntést, a rendesbíróáságnak a megismételt eljárás során értelemszerűen az lesz a feladata, hogy immáron az alkotmányos követelményeknek megfelelő eljárási keretek között tárja fel a tényállást és mérlegelje a bizonyítékokat. Miután az eljárási alapjogok sérelmét megállapító döntés az eljárás lefolytatásával szemben támaszt alkotmányos követelményeket, az alkotmánybíróági határozat az alapügy érdemi kimenetelére (az anyagi jog értelmezésének kérdésére) nézve elvileg nem tartalmazhat útmutatást.

Az eljárási hiba kiküszöbölésére irányuló kötelezés ugyanakkor – az alapügyben azonosított eljárási hiba jellegétől függően – determinálhatja az alapügyben vizsgált anyagi jogi jogvita végső kimenetelét. Hogy mennyiben, az attól függ, hogy van-e direkt kapcsolat és az milyen szoros az eljárási hiba és az anyagi jogi jogértelmezési kérdés között. Például valamely bíró kizárása egy büntetőeljárásból a pártatlanság követelménye alapján – miként azt a 21/2016. (XI. 30.) AB határozat előírta – nincs közvetlen kihatással arra a kérdésre, hogy megállapítható-e a vádlott büntetőjogi felelőssége. Más a helyzet akkor, ha az Alkotmánybíróóság a jogértelmezést közvetlenül befolyásoló jogalkalmazási műveletekben azonosít eljárási jellegű alaptörvény-ellenességet, mint amilyen például a bíróság tényállás-tisztázási vagy bizonyíték-mérlegelési kötelezettsége, a felek meghallgatásának kötelezettsége stb. Ezek az eljárási cselekmények alapjaiban határozzák meg a bíróság által vizsgált jogeset minősítését, következésképpen az Alkotmánybíróóság az eljárási alapjogsérelem megállapításával jelentős befolyással bír a megismétlendő eljárás kimenetelére. Erre mutat példát a 19/2015. (VI. 15.) AB határozat:

Az Alkotmánybíróóság (...) hangsúlyozza: nem kívánja elvégezni a bizonyítékok újbóli (jogi értelemben vett) mérlegelését; ez a hatóságok és a rendes bíróságok feladata. Alaptörvényből fakadó funkcióját viszont úgy tudja a konkrét ügy kapcsán betölteni, ha rámutat: olyan, az ügy eldöntése szempontjából releváns tényezőket hagyott figyelmen kívül a Bíróság, amely tény önmagában a tisztességes eljáráshoz való jog sérelmét okozta.¹⁹

¹⁸ A jelen tanulmány vizsgálati körébe eső 29 alkotmánybíróági döntésből 7 esetben azonosított eljárási jellegű alapjogsérelmet a testület: 5/2017. (III. 10.) AB határozat; 21/2016. (XI. 30.) AB határozat; 24/2015. (VII. 7.) AB határozat; 3124/2015. (VII. 9.) AB határozat; 14/2015. (V. 26.) AB határozat; 13/2015. (V. 14.) AB határozat; 12/2015. (V. 14.) AB határozat. Ezek közül álláspontunk szerint egy esetben megalapozatlanul: a legfrissebb, 5/2017. (III. 10.) AB határozatban az Alkotmánybíróóság a tisztességes eljárás követelményére hivatkozva nem egy eljárási, hanem egy – az eljárási körülményektől független – anyagi jogi kérdést döntött el, ti. azt, hogy jogvesztőnek minősül-e egy bírságotlasi határidő. Egy szankció határidőn túli kiszabása annak az alapjognak a sérelmét okozhatná, amelyiket a szankció korlátozza, tehát nem a tisztességes eljáráshoz való jogét. Azt, hogy a határidő jogvesztő jellegének téves minősítése nem a tisztességes eljáráshoz való jogot sérti, alátámasztja az is, hogy az Alkotmánybíróóság határozata eldöntötte az alapügy tárgyát képező anyagi jogi jogvitát; a megállapított sérelmet nem az eljárási körülmények korrekciójával, hanem más jogértelmezéssel lehet kiküszöbölni.

¹⁹ Indokolás [42].

3.2. Az alapjogi és az egyéb jogkérdések elhatárolásának sikere

Az Alkotmánybíróság az alkotmányjogi panasz útján kizárólag azokban az ügyekben gyakorolhat kontrollt a rendesbíróságok ítélezése felett, amelyekben a rossz bírósági döntés a panaszos alapjogainak sérelmét okozta. Ezeknek az ügyeknek egy része eleve is kifejezetten egy alapjog érvényesülésének kikényszerítésére irányul, Más részük olyan polgári jogi, büntetőjogi vagy más szakjogági ügy, amelyben a bírósági ítélet keletkezteti az alkotmányjogi panaszeljáráásban érvényesíthető alapjogi igényt azáltal, hogy nem megengedett módon korlátozza egy alanyi alapjog érvényesülését.²⁰

Az alapjogi ítélezés és a szakjogági ügyek viszonya

Egyrészt tehát az alkotmányjogi panaszeljáráásban felülvizsgálható alapjogi ítélezés szférájába tartoznak mindazok az ügyek, amelyek kifejezetten egy alapjogi igény érvényesítésére irányulnak, amelyek tárgya valamely alapjogi részjogosultság vélt sérelme. Ezek *par excellence* alapjogi ügyek, amelyekben valaki azért fordul bírósághoz, hogy sérelmet szenvedett alapjogának érvényt szerezzen: a gyülekezési jog érvényesítése érdekében a rendezvényt megtiltó rendőrségi határozat hatályon kívül helyezése iránt, az adatkezelő által korábban megtagadott közérdekű adat kiadására kötelezés iránt stb. A *par excellence* alapjogi ügyek tárgya és – kevés kivétellel – az ügyekben alkalmazandó anyagi jogi szabályok (az alapjogi törvények, mint például a gyülekezési törvény, az információs jogi törvény stb.) egyértelműen összekapcsolják őket az alapjogokkal. Ami viszont az eljárásrendet illeti, ezek az ügyek is beteretődnek polgári, illetve közigazgatási bírósági eljárásokba, az alkalmazott eljárásrend tehát nem igazodik az ügyek alapjogi jellegéhez, ahogyan alapjogokra szakosított szervezeti egységek (kollégiumok, csoportok) sem működnek a bíróságokon. Így például a közérdekű adatigénylési perekben az információs jogi törvény alapján polgári bíróság ítélezik alapvetően a polgári perjog szabályai szerint; a rendezvény megtartását megtiltó hatósági döntés jogszerűségét közigazgatási bíróság bírálja el nemperes eljárásban, amelyben bár érvényesülnek az eljárást gyorsító speciális szabályok, ez érdemben nem különbözteti meg a közigazgatási bíraskodástól.

Emellett az alkotmányjogi panaszeljáráásban felülvizsgálhatók az ún. alapjogi relevanciával bíró ügyekben született bírósági döntések is. Ezek nem direkt alapjogi igényérvényesítésre irányuló, hanem más szakjogági, polgári, büntető- stb. ügyek, amelyek eldöntése viszont kihat valaki alanyi alapjogának a gyakorlására is. Bár ezeknek az ügyeknek a tárgya – szemben a *par excellence* alapjogi ügyekkel – nem kifejezetten alapjogi igény, helytelen eldöntésük mégis egy alanyi alapjog sérelmét okozhatja - ez pedig alkotmányjogi panaszeljáráás tárgyává tehető. Ilyen az a büntetőügy, amelyben a büntetőigényét érvényesítő állam a terhelt valamely alapjogának gyakorlását korlátozza,

²⁰ Az alapjogsérelem lehetőségét magában hordozó ügyek azonosításának problematikája képezte az egyik sarokpontját az Alapjogok a bírósági ítélezésben c., OTKA által támogatott kutatásnak (OTKA-81698). A kutatásban résztvevők, közöttük jelen tanulmány szerzői, arra keresték a választ, hogy melyek azok a bírósági ügyek, amelyekben az alanyi alapjogok érdemi, a bírói döntést befolyásoló tényezőként vannak jelen, ezért elbírálásukkor alapjogi követelményeket érvényre juttató alapjogi ítélezést (is) kell folytatni. A kutatás ennek jegyében dolgozta ki az „alapjogi ügy” fogalmát, és határolta el azt más ügyektől. A kutatás fogalomrendszere szerint alkotmányjogi panasszal kizárólag az ún. alapjogi ügyek támadhatók. A kutatás e kérdéskörrel kapcsolatos eredményeihez, az alapjogi ügy fogalmához és kategóriáihoz ld.: SOMODY Bernadette – SZABÓ Máté Dániel – SZIGETI Tamás – VISSY Beatrix: „Alapjogi igények, alapjogi szabályok. Az alapjogi ítélezés egy koncepciója” in SOMODY Bernadette (szerk.): *Alapjogi bíraskodás – alapjogok az ítélezésben* (Budapest: L'Harmattan 2014) 38-49. Továbbá: SOMODY Bernadette - SZABÓ Máté Dániel - VISSY Beatrix: *Az alapjogi bíraskodás kézikönyve* (Budapest: HVG-Orac 2013) 32-38. Jelen tanulmány több vonatkozásban is az itt bemutatott kutatás koncepciójára épít.

szankcionálja, így például a közösség elleni uszítás miatt indított büntetőeljárásokban születő döntések az eljárás alá vont személy véleménynyilvánítási szabadságának határát jelölik ki. Ha a bíróság úgy ítéli el a vádlottat, hogy azt mások jogainak védelme nem indokolja, vagyis megfelelő indok nélkül szankcionálja véleménynyilvánítását, azzal számára alapjogsérelmet okoz. Alapjogi relevanciával bír például az a polgári ügy is, amelyben a felperes az alperes marasztalását alapjoggyakorlásnak minősülő magatartása miatt kéri. Ilyen lehet egy közszereplő politikus által egy újságcikkben a róla kifejtett vélemény miatt indított per, amelynek kimenetele az újságíró vélemény- és sajtószabadságának érvényesülését érinti. Ha ennek az ügynek az elbírálásakor a bíróság nincs figyelemmel arra, hogy az ügy alperese az újságcikk megfogalmazásakor alapjogával élt, amelyet csak a közszereplő politikus méltóságának biztosításához szükséges és azzal arányos módon korlátozhat, akkor az újságíró alapjogainak sérelmét okozhatja.

Az alapjogi relevanciával bíró ügyekben *döntően* szakjogi kérdéseket kell elbírálni, ugyanakkor az ügy eldöntésekor a bíróság nem hagyhatja figyelmen kívül az ügy – szakjogi kimenetelét befolyásoló – alapjogi aspektusát sem. Ebben az utóbbi körben merülhet fel olyan alapjogi kérdés, amely alkotmányjogi panaszeljáráásban az Alkotmánybíróság elé is kerülhet. Másik oldalról ez azt is jelenti, hogy az alapjogi relevanciával bíró ügy sem lehet teljes egészében alkotmánybírósági felülvizsgálat tárgya. A fentiekből következik, hogy ha az Alkotmánybíróság az alapjogi ügyek körén kívüli ügyekben, vagy ebben az ügykörben ugyan, de az alapjogi relevanciával bíró ügyek szakjogi jogkérdéseiben bírálná felül a rendesbíróságok ítéleteit, akkor szuperbírósági szerepbe helyezkedne.²¹ Az Alkotmánybíróság csak az alapjogilag releváns kérdésben alakíthatja ki álláspontját, és ezzel összhangban csak ebben az – alkotmánybírósági törvény megfogalmazása szerint – „alkotmányjogi kérdésben” lesz döntésének a rendesbíróságot kötelező ereje. Az egyéb szakjogági jogkérdések elbírálása mindenképpen megmarad a rendesbíróságok kompetenciájában, ezekben a rendesbíróságok jogértelmezési mozgásterét az alkotmánybírósági határozat nem korlátozza.

Amikor az alapjogi és szakjogi kérdések egybeesnek

Kiemelést érdemel, hogy az alkotmánybírósági gyakorlatban találunk példát arra a sajátos esetre, amikor az alap- és szakjogi kérdések nem különíthetők el, mivel – az alkotmánybírósági értelmezés szerint is – a szakjogági ügy érdeme teljességében alapjogi jelentőségűnek tekintendő. Az ezt példázó 13/2014. (IV. 18.) AB határozat alapjául szolgáló ügy tárgya egy polgármester vagyongazdálkodását bíráló publicisztika volt, ami miatt a rendesbíróságok a panaszost rágalmazás bűncselekményében mondták ki bűnösnek. Az Alkotmánybíróság a rendesbírósági határozatokat megsemmisítette, mégpedig azzal a magyarázattal, hogy a rendesbíróság rossz eredménnyel alkalmazta az alkotmányos tesztet, ti. a rágalmazás büntetőtörvényi tényállásában szereplő „tényt állít” fogalmat olyan kiterjesztően értelmezték, ami nem állt összhangban a véleményszabadságból fakadó követelményekkel. Egyszerűbben szólva: úgy tűnik, mintha a két bíróság egy szakjogi, azon belül is egy büntetőjogi fogalom értelmezésében került volna ellentétes álláspontra, és ebből kifolyólag vontak le más-más következtetést a büntetőjogi szankció alkalmazhatóságára vonatkozóan.²²

Kérdésként merül fel ezek után, hogy miért is ítélte meg az Alkotmánybíróság úgy, hogy egy szakjogi fogalomra kihegyezett felülvizsgálat nem sérti a két bíróság közötti kompetenciahatárokat. Az

²¹ Ugyanennek a hatásköri korlátnak az Alkotmánybíróság általi megfogalmazásához lásd: 3325/2012. (XI. 12.) AB végzés, Indokolás [13]-[14], 3268/2012. (X. 4.) AB végzés, Indokolás [28].

²² Amennyiben ugyanis a kérdéses szöveg tényállítás helyett értékítéletnek minősül, akkor azzal szemben büntetőjogi szankció nem szabható ki.

Alkotmánybíróság vizsgálati jogköre korlátainak rögzítésekor abból az általános követelményből indult ki, hogy kompetenciája nem terjed ki a szakjogi kérdések felülvizsgálatára:

... a jogszabályok értelmezése és a jogági dogmatikához tartozó álláspontok helytállóságának, érvényességének megítélése is a jogalkalmazók számára fenntartott hatáskör. Így az Alkotmánybíróság tartózkodik attól, hogy az alapüghöz kapcsolódó tényértékelési, avagy törvényértelmezési és szakjogi kérdésekben állást foglaljon²³

A konkrét ügyben az Alkotmánybíróság mégis úgy találta, hogy döntése nem lépi át a fent írt határokat. Mégpedig azért nem, mert az ügyben felmerült szakjogi kérdések mind közvetlen alkotmányjogi jelentőséggel bírnak, tekintettel arra, hogy a szakjogi jogkövetkezmény, a büntetőjogi felelősség megállapításának alkalmazhatósága maga az alapjogi kérdés.

Ennek oka, hogy a közéleti vita során elhangzottak bírálatként, avagy tényállításként értékelése, és az ahhoz kapcsolódó jogalkalmazói jogértelmezés közvetlenül befolyásolják a véleménynyilvánítás szabadságának gyakorolhatóságát és tényleges érvényesülését. A közügyeket vitató szólás minősítése során tehát a szakjogi szabályokkal egyidejűleg és azoktól elválaszthatatlanul, közvetlenül és intenzíven van jelen az alkotmányjog is. Ebből következően pedig a közéleti kérdéseket érintő szólás jogi minősítése egyúttal olyan alapvető jog közvetlen gyakorolhatóságáról is dönt, amelynek forrása az Alaptörvény és ... az elfogadott nemzetközi emberi jogi egyezmények.²⁴

Amikor az Alkotmánybíróság szuperbíráskodik

Jelen tanulmány az alapjogi és a szakjogi jogkérdések elválasztását csak az alkotmánybírósági határozat kötőerejével kapcsolatban elemzi, így szükségképpen az alkotmányjogi panasz eljárás „kimeneti” oldalára fókuszál. Az alapjogi és a szakjogi kérdések elhatárolása ugyanakkor elsősorban nem ilyen kimeneti, hanem „bemeneti” problémakör: az Alkotmánybíróságnak elsődlegesen a panasz befogadása során kell döntést hoznia arról, hogy az elé vitt sérelem vajon alapjogi természetű-e. Ha ezen a ponton hibázik, ti. nem megfelelően határolja le az alkotmányossági felülvizsgálat terjedelmét, és ezért a szuperbíráskodás terepére téved, akkor ez a hiba a kötőerő tekintetében is érvényesülni fog. Magyarán, az Alkotmánybíróság döntése ilyenkor olyan jogkérdésben is leszűkíti a rendesbíróság döntési mozgásterét, amelynek elbírálása a rendesbíróságok kizárólagos döntési kompetenciája.

Alappal vetődik fel a kérdés, hogy a végrehajtás során hogyan viszonyuljon a rendesbíróság azokhoz az alkotmánybírósági döntésekhez, amelyek – szuperbíráskodásból kifolyólag – illegitim módon korlátozzák őt döntési szabadságában. A Kúria, illetve az alsóbb fokú bíróságok mindaddig nem vállalkoztak ennek a kérdésnek az elméleti jellegű, normatív megválaszolására, és egyelőre gyakorlati ellenállás sem mutatkozik döntéseikben.

Még olyan esetekben sem kezdte ki a rendesbíróság az Alkotmánybíróság döntését, amikor igencsak meggyőző érveket lehet felhozni arra, hogy az Alkotmánybíróság nem tartotta tiszteletben azt a hatásköri korlátot, amely jogkörét az alapjogi jogsérelmek felülvizsgálatára korlátozza. Erre ad példát olvasatunk szerint az 1/2015. (I. 16.) AB határozat. Ez az alkotmánybírósági döntés egy becsületsértés vétsége miatt indított büntetőper folyamánként született. Fontos körülmény, hogy a panaszeljárást nem a vádlott, hanem a sértett indítványozta, miután a bíróság felmentette a vádlottat a becsületsértés vétsége alól. A tényállás szerint a sértett egy közösségi oldalon megjelent bejegyzés miatt tett feljelentést a vádlottal szemben. A sértett ügyvéd, akiről a vádlott egy közösségi oldalon olyan kifejezéseket tett közzé, mint a „lop-csal, hazudik”, „kutya”, „ügyvédutánzat” stb. A három eljárási

²³ 13/2014. (IV. 18.) AB határozat, Indokolás [51].

²⁴ Uo.

fokot is megjárta ügyben a vádlottat végül – bűncselekmény megvalósulása hiányában – felmentették. A jogerős döntéssel szemben a sértett az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdésében rögzített jó hírnévhez való jogának megsértésére hivatkozva élt panasszal az Alkotmánybíróság előtt. Indítványára az Alkotmánybíróság megsemmisítette az ítélet tábla harmadfokon született ítéletét. Rámutatott, hogy téves az a bírói jogértelmezés, amely szerint az ügyvédek éppúgy kötelesek tűnni a becsületsértő véleménynyilvánítást, mint a közhatalmat gyakorlók és a közszereplő politikusok.²⁵ A testület úgy ítélte meg, hogy a bíróság azáltal, hogy az ügyvédek a közszereplőkkel egy kalap alá vette, indokolatlanul tág teret hagyott a véleménynyilvánítás szabadságának, amelynek eredményeként szükségtelenül csorbult a panaszos (a sértett) joga a jó hírnévhez.²⁶

Kétségtelen, hogy a konkrét bírói döntéshez vezető jogértelmezés nem állt összhangban az Alaptörvénnyel. Az alkotmányjogi panasz előterjesztéséhez ugyanakkor nem elég egy alaptörvény-ellenes bírói döntést felmutatni, és még csak azt sem elég igazolni, hogy a bírói döntés érinti a panaszost, hanem igazolni kell azt is, hogy a döntés megsértette az indítványozó Alaptörvényben biztosított jogát.²⁷ Az Alkotmánybíróság döntéséből egyértelműen az következik, hogy az a büntetőbírói ítélet, amely elmulasztja megfelelően érvényesíteni az állam büntetőjogi igényét, alapjogi igényt keletkeztethet a sértett oldalán (amennyiben az ügy összefüggésbe hozható egy alapjog érvényesülésével). Más példával szemlélítve: ha téves alkotmányértelmezés alapján nem ítélik el a tolvajt vagy a betörőt, az igényt keletkeztethet a sértett oldalán a tulajdonhoz való jogának érvényesítésére.²⁸ Ez a felfogás rendkívüli mértékben kiterjeszti az alkotmányjogi panasz hatókörét, hiszen az alanyi jogok megsértése mellett arra az esetre is utat nyit az Alkotmánybírósághoz, amikor az állam elmulasztja teljesíteni – a büntetőigény érvényesítésében megnyilvánuló – objektív intézményvédelmi kötelezettségét.²⁹

Az Alkotmánybíróság döntésének végrehajtásáért felelős ítélet tábla megismételte a büntetőeljárást,³⁰ és bár ismételten a vádlott felmentése mellett döntött, mindennemű kiszólás nélkül, hűen követte a testület döntését. Az ítélet kifejezetten leszögezte, hogy mivel a megismételt büntetőeljárásban az alkotmányjogi kérdésben az Alkotmánybíróság döntése alapján kell eljárni, a közszerepléssel összefüggő alkotmánybírósági és strasbourgi bírósági gyakorlatot teljes mértékben figyelmen kívül hagyta a döntés során.³¹

Nem volt már ennyire készséges a Kúria abban a polgári jogi ügyben, amelyben az Alkotmánybíróság a tulajdonhoz való jog sérelme miatt semmisítette meg a legfelső bíróság döntését. A 3012/2017. (II.

²⁵ Indokolás [39].

²⁶ Indokolás [45].

²⁷ Vö. Abtv. 27. § a) pontja alapján. A befogadási eljárás során elegendő az alapjogsérelem elvi lehetőségének fennállását tisztázni, a jogsérelem bekövetkezetté nyilvánulása valószínűsége értelemszerűen az érdemi döntés tárgya.

²⁸ Az Alkotmánybíróság a befogadhatóság keretében vizsgálta ugyan azt, hogy a sértett oldalán érvényesíthető-e alkotmányjogi panasz, de ennek során csak az érintettségre fókuszált: "Az indítványozó érintettségét illetően a befogadás során vizsgálendő volt, hogy a büntetőeljárás keretein belül milyen minőségben vett részt az alkotmányjogi panaszos, mivel önmagában a sértetti pozíció nem biztosít alapot a személyes érintettség megállapítására a tekintetben, hogy az állam miként gyakorolja büntető igényét. A panaszos azonban sértetti minőségén túl, magánvádlóként lépett fel az alapügyben és személyére vonatkozóan alapjogát érintő bírósági döntés született, mely szintén az alkotmányjogi panasz törvényi feltételeinek fennálltát igazolja." (Indokolás [9]).

²⁹ Hasonlóan vitatta az alkotmányjogi panasz befogadását Stumpf István alkotmánybíró a 1/2015. (I. 16.) AB határozathoz, valamint a 3135/2017. (VI. 8.) AB végzéshez fűzött párhuzamos indokolásában.

³⁰ 3.Bhar.92/2015. számon indult büntetőügy.

³¹ Az ítélet tábla érdemben a másodfokú bíróság döntését hagyta helyben, amely a bizonyítottság hiánya miatt mentette fel a vádlottat, ti. azért, mert a sértett mint magánvádló nem tudta kétséget kizáróan bizonyítani, hogy a közösségi oldalon a vádlott adatlapján megjelent, inkriminált bejegyzések a vádlottól és nem más személytől származtak. (Ezt az ítélet tábla az alapesetben nem vizsgálta, hiszen arra jutott, hogy a tényállás szerinti cselekmény – az ügyvéd közszereplői minőségére tekintettel – nem büntethető, így irreleváns, hogy azt ténylegesen ki követte el.)

8.) AB határozat alapjául szolgáló jogvita arról szólt, hogy egy magántulajdonban lévő erdőutat a tulajdonosok jogszerűen elzárhatnak-e a közforgalom elől. A Kúria és az alsóbb fokú bíróság arra jutott, hogy a jogszabályok alapján a szóban forgó út a közforgalom elől el nem zárt magánútnak minősül, ezért a tulajdonosok nem akadályozhatják az út más általi használatát. Az Alkotmánybíróság viszont úgy ítélte meg, hogy a Kúria anélkül korlátozta az indítványozók tulajdonjogát, hogy indokolásából egyértelműen kitűnne a beavatkozás mögötti közérdek, a közforgalom elől el nem zárt magánúttá minősítés magyarázata. Az erre vonatkozó mérlegelés hiánya a testület szerint a tulajdonhoz való jog sérelméhez vezetett.

A határozat végrehajtásért felelős Kúria, bár az Alkotmánybíróság döntésének eleget téve engedelmesen új határozat hozatalát rendelte el, végzésében nem tudott szó nélkül elmenni amellett, hogy az Alkotmánybíróság olyan kérdés vizsgálatát kérte számon rajta, amelyre az eljárásjogi szabályok alapján nem volt hatásköre:

A Kúria a felülvizsgálati kérelem elbírálása során a kereseti kérelem kötöttségeit vette figyelembe, illetve a felülvizsgálati kérelem keretei között járt el. A felperesek kereseti kérelmükben nem hivatkoztak a tulajdonjog sérelmére, kérelmük szerint a hatóság nem tett eleget tényállás tisztázási kötelezettségének, elmulasztotta a bizonyítást, a meglévő bizonyítékokat nem mérlegelte okszerűen, valamint téves jogi következtetéseket vont le; a kereseti kérelem szerint a hatóság megsértette a közigazgatási eljárás alapelveit is. Az elsőfokú bíróság ítéletében a keretek között hozta meg döntését, a felperesek tulajdonhoz való jogának vizsgálata (még inkább sérelme) a jogerős ítélet meghozatala során fél sem merült. Az alperes felülvizsgálati kérelme tulajdoni kérdésekkel nem foglalkozott. Mindezek alapján a felülvizsgálati eljárásban a Kúria nem volt abban a helyzetben, hogy a tulajdonvédelem szempontjából is értékelje az adott ügyet, a perjogi szabályok ezt nem tették lehetővé. A felülvizsgálati kérelem tárgyában született döntés indokolása a tulajdonviszonyok összefüggő kérdésekre értelemszerűen nem térhetett ki.³²

Ez a példa jól mutatja, hogyan gerjeszt a végrehajtás során a két bírói szervezet között feszültséget az az eset, amikor az Alkotmánybíróság a befogadási eljárásnál nincs tekintettel az alkotmányjogi panaszon alapuló felülvizsgálat határait. Az alkotmányjogi panasz szubszidiárius jellegére³³ tekintettel a jogorvoslatok kimerítése keretében az Alkotmánybíróságnak értelemszerűen vizsgálnia kellett volna, hogy a panaszos az alapügyben hivatkozott-e az Alaptörvény sérelmére. Ennek hiányában ugyanis jogsérelme orvoslására – ahogy a Kúria megjegyzi – nincs lehetőség a felülvizsgálati eljárásban.

3.3. A tényállás feltártsága

A tényállás tisztázottsága differenciálhatja azt, milyen kötőerő következhet az alkotmánybírósági határozatból. Minél inkább feltárt tényállással kerül az ügy az Alkotmánybíróság elé, az alkotmánybírósági döntést követően annál kevesebb mozgástér marad meg a rendesbíróság számára. Az Alkotmánybíróságnak ugyanakkor nem tartozik a hatáskörébe (és nem is funkciója) a tények feltárása, bizonyítékok mérlegelése,³⁴ így viszont sok esetben eleve elesik attól a lehetőségtől, hogy a konkrét ügy tényeire rávetítse az alkotmányos elvárást. Ezekben az esetekben az Alkotmánybíróság

³² Kpkf.IV.37.156/2017/3. számú határozat, Indokolás [5].

³³ A fogalom jelentéséhez lásd BODNÁR Eszter – SONNEVEND Pál: „Az alkotmányjogi panasz - intézménytörténeti és nemzetközi kitekintés” in BITSKEY Botond – TÖRÖK Bernát (szerk.): *Az alkotmányjogi panasz kézikönyve* (Budapest: HVG-Orac 2015) 26.

³⁴ Elsőként lásd: 3237/2012. (IX. 28.) AB végzés, Indokolás [12].

nem juthat annál messzebbre, minthogy – akár alkotmányos követelményben, akár egyébként határozatának indokolásában – előírja, milyen alkotmányos szempontokat kell a rendesbíróságnak újbóli eljárásában érvényre juttatnia (aminek az elmaradása az alapjogsérelemhez vezetett). Ennek érdekében pedig a rendesbíróság feladata és felelőssége lesz, hogy a tényállás további, alkotmányos szempontból releváns részét is feltárja, majd az alkotmánybírói iránymutatásnak megfelelően minősítse.

Ennek az esetkörnek jó példajaként szolgálhatnak azok a közérdekű adatigénylési perek, amelyeket követően az Alkotmánybíróság a kiadni kért, de döntés-előkészítés jogcímén megtagadott adatok érdemi-tartalmi vizsgálatát kérte számon a rendesbíróságon. Az Alkotmánybíróság ilyen ügyben – határozata rendelkező részében – alkotmányos követelményként mondta ki: „a közérdekű adat kiadása iránt indított ügyben eljáró bíróságnak az adatszolgáltatás-megtagadás jogcímét és tartalmi indoklását egyaránt vizsgálnia kell. A vizsgálatnak ki kell terjednie arra, hogy csak a feltétlenül szükséges mértékben került-e sor a közérdekű adatszolgáltatás megtagadására. E körben az eljáró bíróságnak vizsgálnia kell azt is, hogy az adatkezelő szerv nem korlátozta-e indokolatlanul a közérdekű adatokhoz való hozzáférést arra hivatkozva, hogy az igényelt adatokat az igénylő által meg nem ismerhető adatokkal együtt kezelik, miközben az utóbbiak felismerhetetlenné tételének nem lett volna akadálya.”³⁵ Egy másik esetben pedig így rendelkezett: „a közérdekű adat kiadása iránt indított ügyben eljáró bíróságnak az adat döntés-előkészítő jellegére történő hivatkozáson alapuló nyilvánosság-korlátozását annak formai és tartalmi szempontú indoklására kiterjedően, a döntéshozatali folyamat lezárására tekintet nélkül, minden esetben felül kell vizsgálnia.”³⁶ Magát a vizsgálatot az Alkotmánybíróság azonban nem végezhette el, „már csak azért sem tehetné, mert a kiadni kért jelentést az Alkotmánybíróság az ügy lényegéből fakadóan nem ismerheti meg” – fogalmazott a testület.³⁷ A rendesbíróságnak a megismételt eljárásában tehát éppen az a feladata, hogy az Alkotmánybíróság által kijelölt teszt alkalmazásához is feltárja a tényállást, megvizsgálja az érintett dokumentumokat, és az alkotmányos követelmények alapján, a megállapított alkotmányossági szempontok érvényesítésével döntsön azok nyilvánosságáról, amiről az Alkotmánybíróság határozatában nem döntött, nem is dönthetett.³⁸

3.4. Az alkotmánybírói iránymutatásban foglalt norma: szabály vagy elv

A szakirodalmi álláspontok közel sem egységesek abban, hogy az alkotmánybírói döntésnek mennyiben feladata a felülvizsgált rendesbírósági ítélettel okozott jogsérelem orvoslása (szubjektív jogvédelem), illetve mennyiben a jövőbeli hasonló jogsérelem megelőzését kell szolgálnia (objektív jogvédelem). Függetlenül azonban attól, hogyan látjuk az alkotmányjogi panasz eljárás szubjektív és objektív jogvédelmi rendeltetését és e funkciók viszonyát, az alkotmánybírói határozat mindkét funkció tekintetében azt szolgálja, hogy valamely alapjogilag releváns kérdésben az alapjog érvényesülését érintő normát a bíróságok helyesen alkalmazzák. Az Alkotmánybíróság döntése a konkrét ügy (legyen ez akár az alkotmányjogi panasz alapjául szolgáló egyedi ügy, akár jövőbeli konkrét ügyek) és az abban alkalmazandó absztrakt alapjogi norma közötti távolság áthidalását segíti, a tényállás és a norma közötti érvelési láncolat egyes – az alapjog érvényesülése szempontjából releváns – láncszemeit javítja ki vagy pótolja.

³⁵ 21/2013. (VII. 19.) AB határozat.

³⁶ 5/2014. (II. 14.) AB határozat.

³⁷ 21/2013. (VII. 19.) AB határozat, Indokolás [52]. Ugyanígy: 6/2016. (III. 11.) AB határozat, Indokolás [46].

³⁸ Ld. még 5/2014. (II. 14.) AB határozat, Indokolás [52].

Az alapjogi ügyekben alkalmazandó alapjogi normák sokszor rendkívül magas absztrakciós szinten megfogalmazott előírások, olykor kodifikált formában csupán az érintett alapjog alkotmányi (alaptörvényi) deklarációja áll a rendesbíróság rendelkezésére. Ebből a kiindulópontból gyakran csak hosszadalmas alapjogi érveléssel juthatunk el a konkrét alapjogi problémára vonatkozó végkövetkeztetésig, ezen az úton a jogalkalmazónak lépésről lépésre kell kibontania az alapjogi norma tartalmát és csökkenteni az alapjogi előírás absztrakciós szintjét. Az Alkotmánybíróság által nyújtott jogértelmezési segítség (amelyet a rendesbíróság, legalábbis a konkrét ügyben, köteles is elfogadni) egy ilyen, az alkotmányi (alaptörvényi) deklarációnál kevésbé elvont alapjogi norma valahol a konkrét alapjogi probléma megítélése felé vezető úton.

Az Alkotmánybíróság tehát egy alapjogi norma alkalmazását írja elő a rendesbíróságnak, amely norma - Dworkin és Alexy nyomán³⁹ - kétféle természetű lehet. Egyrésztől lehet *szabály*, amely egyértelműen meghatározza az adott jogi kérdés megítélését, így alkotmányjogi panaszeljáráásban determinálja az ügy alapjogilag releváns részkérdésére adott választ. Magyarán ha az Alkotmánybíróság szabályt alkot, és a szabály érvényes a tényállásra, abból csak egyféle döntés következhet. Másrésztől viszont az Alkotmánybíróság által előírt alapjogi norma lehet *elv* is, amelynek logikája eltérő: az elv a jogértelmezés folyamatában – súlyához, jelentőségéhez mérten – mutat valamely irányba, de nem határozza meg a döntés tartalmát, nem tesz egy adott tartalmú döntést szükségképpenivé. Attól függően, hogy az Alkotmánybíróság az ügy alapjogilag releváns kérdésében szabály vagy elv alkalmazását várja a rendesbíróságtól, eltérően alakul a bíróság mozgástere.

Az Alkotmánybíróság által adott alapjogi norma fenti két típusát egy több évtizedes példával illusztráljuk, a testület ugyanis nemcsak a valódi alkotmányjogi panasz 2012-es bevezetése óta mutat irányt a rendesbírósági jogalkalmazás számára. A kilencvenes évek első feléből származik az az alkotmányos követelmény, amely azóta talán a legismertebb és leginkább elfogadott alapjogértelmezési iránymutatássá vált a büntető- és a polgári ítélezésben egyaránt.⁴⁰ A közszereplők bírálhatóságára vonatkozóan az Alkotmánybíróság a 36/1994. (VI. 24.) AB határozatában fejtette ki álláspontját, amelyben – az itt felvetett szempontból elemezve megállapíthatjuk – szabályt és elvet is megfogalmazott.

E határozat rendelkező része komplex, több pontba szedett alkotmányos követelményt rögzített, amely az ott rögzített paramétereknek megfelelő büntetőügyeket egyértelműen eldöntő *szabályt* is tartalmaz:

A hatóság vagy hivatalos személy, valamint a közszereplő politikus becsületének csorbítására alkalmas - e minőségére tekintettel tett -, értékítéletet kifejező véleménynyilvánítás alkotmányosan nem büntethető; a becsület csorbítására alkalmas tényállítás, híresztelés, illetve ilyen tényre közvetlenül utaló kifejezés használata pedig csak akkor büntethető, ha a becsület csorbítására alkalmas tény állító, híresztelő, illetve ilyen tényre közvetlenül utaló személy tudta, hogy a közlése lényegét tekintve valótlan vagy azért nem tudott annak valótlanágáról, mert a hivatása vagy foglalkozása alapján reá irányadó szabályok szerint - az adott állítás tárgyára, a közlés eszközére és címzettjeire tekintettel - elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztotta.

³⁹ Az ismert megkülönböztetés szabályok és elvek között Ronald Dworkintól származik. Ronald DWORKIN: *Taking Rights Seriously* (Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press 1977) 24-25. Kifejezetten az alapjogok tekintetében különböztet szabály és elv között – Dworkin distinkciójához nagyban hasonlóan – Robert Alexy az alkotmányos jogokról szóló elméletében. Alexy az alapjogi rendelkezéseket kétféle természetűnek – egyszerre szabályoknak és elveknek is – tartja. Robert ALEXY: *A Theory of Constitutional Rights* (Oxford University Press 2002) 47-48., 80. skk.

⁴⁰ KOLTAY András: *A szólásszabadság alapvonalai – magyar, angol, amerikai és európai összehasonlításban* (Budapest: Századvég 2009) 409.

E szabály alkalmazása természetesen továbbra is igényli a rendesbírók jogértelmező munkáját, hiszen dönteniük kell azokban kérdésekben, hogy az érintett személy közszereplőnek minősül-e, a közlés e minőségével függött-e össze, a vélemény tényállítást tartalmazott vagy értékítéletet fejezett-e ki, valótlan tényállítás esetén annak megfogalmazója tudott-e erről stb. Ha azonban e kérdések megválaszolása alapján a szabály alkalmazásának feltételei fennállnak, az Alkotmánybíróság által adott speciális alapjogi szabály egyértelműen el is dönti a rendesbírók előtt folyó konkrét ügyet, hiszen egyértelműen kimondja, hogy az alkotmányos követelményben rögzített kritériumoknak megfelelő szöveg „alkotmányosan nem büntethető”. Megfordítva: az ilyen szöveg büntetőjogi szankcionálása biztosan alkotmányellenes lenne, sértené a vádlott szabad véleménynyilvánításhoz fűződő alapjogát, 2012 óta pedig azt is megállapíthatjuk, hogy a büntetőjogi szankciót alkalmazó rendesbírói ítéletet alkotmányjogi panasz nyomán az Alkotmánybíróság meg is semmisítené.⁴¹

A 36/1994. (VI. 24.) AB határozat alapján - mondhatjuk - intézményesült egy speciális alapjogi teszt is, amely alapján a közszereplők méltósága és a közszereplőkre vonatkozó véleménynyilvánítás konfliktusában a két érintett alapjog közötti mérlegelés elvégezhető és elvégzendő. Az alkotmányos követelmény kimondta:

A szabad véleménynyilvánításhoz való jog által védett, alkotmányosan nem büntethető véleménynyilvánítás köre ... a közhatalmat gyakorló személyekkel, valamint a közszereplő politikusokkal kapcsolatos véleménynyilvánítást tekintve tágabb, mint más személyeknél.

A közszereplő politikusok bírálatáról szóló mindazon ügyekben, amelyekre nézve az előbb idézett szabály nem alkalmazható, és így a szabály alapján nem dönthetők el egyértelműen, mint amilyenek például a polgári jogi ügyek, ez a teszt ad irányutatást abban, hogy milyen súllyal kell számításba venni az érintett alapjogokat.

A rendesbírók akár büntetőügyben, akár polgári ügyben szembesülhet azzal, hogy döntésével egyúttal a közszereplőt bíráló vádlott vagy alperes véleménynyilvánítási szabadságát korlátozná. Ebben a helyzetben ahhoz, hogy döntése ne csak szakjogi szempontból legyen helytálló, hanem az alapjogi normákkal is összhangban álljon, mérlegelnie kell az összeütközésbe került alapjogok között. E mérlegelés eredményeként tud csak a bíró helyesen állást foglalni abban, hogy a konkrét ügyben arányos jogkorlátozásnak (tehát: alkotmányosnak) minősül-e az, ha szakjogi szankció alkalmazásával korlátozza a szabad véleménynyilvánításhoz fűződő alapjogot. Ez alapvetően a rendesbírók kompetenciájába tartozó arányossági mérlegelési helyzet, amelyben a mérleg egyik serpenyőjében az érintett politikus méltósága, a másikban a vádlott vagy alperes véleménynyilvánítási szabadsága található, a bíróságnak pedig össze kell mérnie a versengő jogokat.⁴²

⁴¹ Ennek a tanulmánynak nem tárgya a véleményszabadság, illetve a közszereplők bírálatósága alkotmányos mércéjének tartalmi elemzése. Ezért csak röviden utalunk arra, hogy az 1994-es tesztet megismételve az Alkotmánybíróság a 13/2014. (IV. 18.) AB határozatában úgy foglalt állást, hogy a hatóság, hivatalos személy, valamint a közszereplő politikus e minőségére tekintettel megfogalmazott, becsületének csorbítására alkalmas értékítéletet kifejező véleménynyilvánítás alkotmányosan nem büntethető (ld. Indokolás [31]). Hozzátette ugyanakkor mindehhez azt, hogy "... az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdésében foglaltakra is figyelemmel, ... a véleményszabadság határa mások emberi méltóságából fakadó becsület és jó hírnév védelme. Vagyis a véleményszabadság már nem nyújt védelmet az olyan öncélú, a közügyek vitatásának körén kívül eső, így a magán-, vagy családi élettel kapcsolatos közlésekkel szemben, amelyek célja a pusztán megalázás, illetve a bántó vagy sértő kifejezések használata, vagy más jogsérelem okozása Ezen kívüli nem védelmezi a közéleti vitában kifejtett véleményt sem, ha az abban megfogalmazottak az emberi méltóság korlátozhatatlan magját sértik, így az emberi státusz nyilvánvaló és súlyos becsúrlésében öltenek testet..." (ld. Indokolás [40]).

⁴² Ld. ehhez részletesebben SOMODY Bernadette – SZABÓ Máté Dániel – VISSY Beatrix: *Az alapjogi bíráskodás kézikönyve* (Budapest: HVG-Orac 2013) 162-171.

Amikor az Alkotmánybíróság szabály alkalmazását írja elő

A szabályok lényegi tulajdonsága, hogy a hipotézisükben foglalt tények fennállása esetén egyértelműen meghatározzák a felmerült jogi kérdésre adott választ. Ha tehát az Alkotmánybíróság megállapított egy, az adott ügyben alkalmazandó szabályt, akkor a rendesbíróság sem tehet mást, minthogy – legalábbis az ügy így eldöntött, alapjogilag releváns aspektusa tekintetében – meghozza a szabályban előírtaknak megfelelő döntést.

A szabályalkalmazás előírását több alkotmányjogi panasz-határozattal is illusztrálhatjuk. Egy közérdekű adatigénylési perben hozott ítéletet felülvizsgáló 25/2014. (VII. 22.) AB határozat szabályként írta elő, hogy meghatározott tulajdonú gazdasági társaságot közfeladatot ellátó jogi személynek kell tekinteni:

[A] közérdekű adatok nyilvánosságának biztosítása szempontjából a tartós állami tulajdonban lévő anyavállalat 98%-os mértékű tulajdonában álló, s ennélfogva az anyavállalat meghatározó befolyása alatt álló leányvállalatot is olyan gazdasági társaságnak kell tekinteni, amely közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló törvény szerinti közfeladatot ellátó személynek minősül.⁴³

Ebből az absztrakt szabályból egyértelmű döntés következett a felülvizsgált ügyben érintett cég státuszára vonatkozóan is, hiszen ennek alapján az ilyen tulajdonban álló konkrét cég is – szemben a rendesbírósági jogértelmezéssel – az adatnyilvánosság biztosítására köteles közfeladatot ellátó személynek minősül:

Ezért az olyan gazdasági társaság, mint a Vértesi Erőmű Zrt. – a Vtv. 5. § (2) bekezdésének a közérdekű adatok megismeréséhez való alkotmányos alapjoggal összhangban történő értelmezése szerint – közfeladatot ellátó jogi személyként az adatnyilvánosság biztosítására köteles.⁴⁴

A megadott szabály egyértelműségének is betudható, hogy a Kúria az alkotmánybírósági határozatot követő végzésében⁴⁵ csak a szabály megismétlésére és az alkotmánybírósági határozat kötőerejének rögzítésére szorítkozott.

Egy népszavazási ügyben egyértelműen kizárta az Alkotmánybíróság azt a törvényértelmezést, amely a parlamentre, illetve a képviselők tevékenységére alkalmazta a bizonyos aláírásgyűjtési helyszíneket tiltó népszavazási eljárási előírásokat.⁴⁶ Ez az alkotmánybírósági döntés az elbírált kérdés tekintetében nyilvánvalóan nem adott mozgásteret a rendesbíróság számára: a frakciók országházbeli sajtószobáiban a képviselők egymás közötti aláírásgyűjtését nem tekinthették többé jogszerűtlennek. Tükrözte ezt a Kúria új eljárásra utasító végzése is, amelyben minden további rendesbírósági mérlegelést kizáró módon ismételte meg az Alkotmánybíróság által előírt szabályt:

Az Alkotmánybíróság az OVB-vel és a Kúriával szemben úgy ítélte meg, hogy a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény 48. § (2) bekezdés a) pontjában (munkahelyen, munkaidőben) és a d) pontjában (állami szerv hivatali helyiségében) történő aláírásgyűjtési tilalomba nem ütközik a Parlament épületében a frakció számára biztosított sajtószobában való aláírásgyűjtés. Az Alkotmánybíróság szerint a Parlament épületét, különösen annak a népképviselőket működtető szolgáló helyiségeit, egyebek mellett a pártok sajtótájékoztatói számára rendszeresített helyiségét a képviselői aláírásgyűjtés vonatkozásában nem lehet munkahelyként, sem pedig állami szerv hivatali

⁴³ 25/2014. (VII. 22.) AB határozat, Indokolás [46].

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ Kpkf.37.898/2014/2. számú határozat.

⁴⁶ 1/2014. (I. 21.) AB határozat, Indokolás [34].

helyiségeként kezelni, ha a képviselők a külön sajtótájékoztatóra fenntartott teremben és ennek részeként írták alá a népszavazási kezdeményezést.⁴⁷

Amikor az Alkotmánybíróság alapjogi teszt alkalmazását írja elő

Amint fentebb a 36/1994-es határozat példáján bemutattuk, az Alkotmánybíróság által megfogalmazott teszt egyértelműen nem dönti el a konkrét ügyeket, a mérlegelés megmarad a rendesbíróság feladat- és felelősségi körében. Az alkotmánybírósági iránymutatásból következik ugyanakkor a rendesbíróság kötelezettsége egyrészt arra, hogy az előírt arányossági mérlegelést elvégezze, másrészt pedig arra, hogy annak keretei között a véleménynyilvánítási szabadságot nagyobb súllyal vegye számításba. Ennek alapján azt is megállapíthatjuk, hogy akár az érdemi alapjogi mérlegelés elmulasztása, akár pedig az, ha a mérlegelés keretében a véleménynyilvánítási szabadság nem kap kellő jelentőséget, 2012 óta egy alkotmányjogi panasz eljárásban a rendesbírósági ítélet megsemmisítéséhez vezethet.

De hogyan alakul a rendesbíróság mozgástere az ezután lefolytatandó újabb rendesbírósági eljárásban? Más szavakkal: milyen lehet annak az alkotmányjogi panaszügyben született alkotmánybírósági döntésnek a szubjektív kötőereje, amely valamely alapjogi teszt alkalmazásának elmulasztása vagy helytelen alkalmazása miatt vezetett a megtámadott rendesbírósági ítélet megsemmisítéséhez?

Az alapjogi teszt – definíció szerint – a konfliktusba került alapjogok közötti mérlegelést, végső soron azok súlyának, jelentőségének összemérését kívánja meg a rendesbíróságtól. Az ilyen alkotmánybírósági határozat alkotmányos szempontrendszer ad a mérlegeléshez, ugyanakkor szükségképpen megkívánja azt is, hogy az újabb eljárásban a rendesbíróság végezze el ezt a mérlegelést. Nem köti meg azonban a rendesbíróság kezét abban a tekintetben, hogy miként alakul az alapügy szakjogi kimenetele.

Amikor az alapjogi teszt alkalmazásának előírása alapján megszűnik a mozgástér

A főszabály tehát az, hogy azokban az esetekben, amikor az Alkotmánybíróság alapjogi teszt alkalmazását írja elő, nyitott marad az alapügy kimenetele, az Alkotmánybíróság gyakorlata alapján mégis kirajzolódik egy olyan feltételrendszer, illetve ügykör, amelyben a rendesbíróságnak az újbóli eljárás során megszűnik a döntési mozgástere, mivel az alapügy érdemére vonatkozóan az alkotmánybírósági döntés egyirányú utcába tereli az ítéletet.

E feltételrendszer egyik eleme, hogy a történeti tényállás eleve teljes körűen feltárt legyen ahhoz, hogy az Alkotmánybíróság által előírt alapjogi teszt minden egyes normatív eleme, szempontja alkalmazásra kerüljön. (Továbbá ez a tényállás a megismételt eljárásban sem módosulhat.) Ellenkező esetben ugyanis éppen az lesz a rendesbíróság egyik feladata, hogy újabb eljárásban feltárja a tényállásnak azokat az – alapjogi teszt alkalmazásához szükséges – elemeit is, amelyeknek a vizsgálatát az alapügy eredeti elbírálásakor elmulasztotta. Ettől a ponttól kezdve pedig az új, kiegészített tényállás alapján értelemszerűen nyitottá válik a norma alkalmazásának kimenetele is.

⁴⁷ Kpkf.37.076/2014/2. számú határozat.

Amint azt korábban már az alapjogi és szakjogi kérdések viszonya kapcsán elemeztük, az alkotmánybírói irányítás az alapügynek csak egy aspektusára, annak egy meghatározott, alapjogilag releváns részére vonatkozik⁴⁸ - az egyéb jogkérdések tekintetében érintetlen marad a rendesbíróság jogértelmezési szabadsága. Lehetséges azonban, és ez az említett feltételrendszer másik eleme, hogy az alkotmányjogi panasz tárgyává tett ügy a maga egészében alkotmányjogi kérdésnek minősül. Ebben az esetben pedig az alkotmánybírói határozat után az alapügyben nem marad fenn az Alkotmánybíróság által eldöntött alkotmányjogi kérdésen túl további jogkérdés. (Eltekintve itt az olyan jogkérdéstől, amely nem kapcsolódik az ügy érdeméhez, és amely - alkotmányjogi aspektus hiányában - panaszeljáráásban nem vizsgálható felül, mint például a költségek viselése.)

Ezt illusztráltuk a 3.2. pontban a 13/2014. (IV. 18.) AB határozattal. Az Alkotmánybíróság már idézett döntése értelmében a rendesbírósági határozatok azért sértették a panaszos véleménynyilvánítási szabadságát, mert tényállításként minősítettek egy értékítéletet kifejező közlést, és ennek alapján a panaszost büntetőjogi felelősségre vonták - márpedig a közügyek megvitatás körében az értékítélet nem vonhat maga után büntetőszankciót.

Az Alkotmánybíróság e határozatában kidolgozott alkotmányos mérce a tényállítás/értékítélet elhatárolása körében egy *elv* alkalmazását is elvárja a bíróságoktól:

A büntetőjogi jogszabályoknak ... nem lehet olyan kiterjesztő értelmet adni, amely lerontaná vagy korlátozná az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdésében biztosított véleménynyilvánítás szabadságát. Ezzel összhangban pedig a közügyek vitatását érintő véleménynyilvánítás szabadsága alóli kivételeket jelentő büntetőjogi törvényi tényállásokat megszorítóan szükséges értelmezni.⁴⁹

A megszorító értelmezés követelménye nyilvánvalóan nem határozza meg egyértelműen az ügyek kimenetelét (vagyis nem szabály), ezzel szemben elvként orientálja a rendesbíróságot. A konkrét ügyben született rendesbírósági határozatok megsemmisítése azon alapult, hogy a rendesbíróság ezt az elvet nem, illetve nem megfelelően alkalmazta, és a téves jogértelmezésére alapított büntetőszankcióval megsértette a panaszos véleménynyilvánítási szabadságát:

... az alkotmányjogi panasszal érintett büntetőügyben az eljáró bíróságok felismerték és figyelmet szenteltek az ügy alkotmányjogi aspektusainak. Ennek során a bíróságok felhívták az Alkotmánybíróság korábbi döntéseit és mérlegre tették az ügyben releváns szerepet játszó alapjogi konfliktust is. Ennek során felidéztek, hogy a szabad véleménynyilvánításhoz való jognak igen kevés joggal szemben kell csak engednie, és utaltak a tényközlések és értékítéletek megítélésének különbségeire is.

Alapul véve ugyanakkor a jelen Indokolás [39]–[42] bekezdéseiben kibontott mércét, az Alkotmánybíróság megítélése szerint a büntetőügyben eljáró bíróságok által alkalmazott jogértelmezés még sincs összhangban az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdésében elismert, a közügyek vitathatóságát érintő véleménynyilvánítási szabadságból fakadó követelményekkel. Az Alkotmánybíróság ... álláspontja szerint a kifogásolt büntetőügyekben eljáró bíróságok a rágalmasz bűncselekményének törvényi tényállásában foglalt „tényt állít” fordulatnak olyan kiterjesztő értelmet adtak, amely sérti az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdésében elismert alapjogot és az abból fakadó mércét.⁵⁰

Ha a rendesbíróság perspektívájából olvassuk ezt az érvelést, akkor az következik belőle, hogy a konkrét ügy tárgyát jelentő közlést helyesen - vagyis a Btk. megszorító értelmezésével - értékítéletnek kell minősíteni, amely kizárja azt, hogy a bíróság megállapítsa a panaszos bűnösségét. A konkrét

⁴⁸ Erre utal az Alkotmánybíróság is 13/2014-es határozatában, amikor megjegyzi: “előfordulhat, hogy egy-egy bírósági határozat egyidejűleg több bírói döntést is tartalmaz.” - lásd 13/2014. (IV. 18.) AB határozat, Indokolás [52].

⁴⁹ Indokolás [42].

⁵⁰ Indokolás [46]–[47].

esetben ez így is történt, azzal, hogy miután az Alkotmánybíróság valamennyi büntetőítéletet megsemmisítette, megismételt büntetőeljárásra az ügyben sor sem került.⁵¹

Párhuzamba állítható ezzel az ügygel az Alkotmánybíróság rendőrképmás-határozata. A 28/2014. (IX. 29.) AB határozatban a testület ugyancsak egy vélemény-, illetve sajtószabadságot korlátozó, de ez esetben polgári jogi szankciót alkalmazó döntést talált alaptörvény-ellenesnek.⁵² Az Alkotmánybíróság szerint az érintett internetes hírportált rendőrcépképmások közzétételéért elmarasztaló rendesbírósági döntés okozta a panaszos alapjogainak sérelmét.

Az alkotmánybírósági indokolások rétegei között akkor is különbséget tehetünk, ha a testület maga ezeket szerkezetileg nem különíti el élesen, illetve nem emeli ki, hogy a konkrét ügyre vonatkozó konklúziókon túl az elé került alapjogi problémával kapcsolatos elvi tételeket is megállapít.⁵³ A rendőrképmás-határozatban is jól azonosíthatók ezek a rétegek.

Az alkotmánybírósági határozat az elé került alkotmányjogi problémát két alkotmányos alapjog, a sajtószabadság és az emberi méltósághoz való jog konfliktusaként értelmezte. Az Alkotmánybíróság által követett elvi jogértelmezés szerint az emberi méltósághoz való jog alkotmányosan legitim indoka lehet a sajtószabadság korlátozásának, de ez önmagában még nem teszi feltétlenül alkotmányossá a sajtószabadság korlátozását. Külön kérdés, hogy az alapjog korlátozása arányosnak minősül-e, vagy más szavakkal: adott esetben fennáll-e a megfelelő egyensúly a két alapjog között.⁵⁴ Az alkotmánybírósági határozat magva ezzel az arányossági mérlegeléssel foglalkozik, ehhez a mérlegeléshez vesz számba figyelembe veendő szempontokat - vagyis tesztet, elveket írt elő a jövőbeli rendesbírósági ítékezés számára.⁵⁵ A határozat indoklásából jól látható, miként halad az Alkotmánybíróság az általános érvényű, absztrakt tételektől a tényállás szerinti konkrét alkotmányértelmezési kérdésre adandó válaszhoz.

Mindaddig, amíg valamely tájékoztatás nem visszaélés a sajtószabadság gyakorlásával, az emberi méltóság védelmével összefüggésben a személyiségi jogok sérelmére való hivatkozás ritkán alapozza meg a sajtószabadság gyakorlásának a korlátozását. Valamely jelenkori eseménnyel kapcsolatban a nyilvánosság figyelme elé került személyről készült képmás általában az eseménnyel összefüggésben az engedélyük nélkül nyilvánosságra hozható. Rendőri intézkedésről készült képfelvétel hozzájárulás nélkül is nyilvánosságra hozható, ha a nyilvánosságra hozatal nem öncélú, vagyis az eset körülményei alapján a jelenkor eseményeiről szóló vagy a közhatalom gyakorlása szempontjából közérdeklődésre számot tartó tájékoztatásnak, közügyet érintő képi tudósításnak minősül.⁵⁶

Az általánosan irányadó elvek rögzítése és kibontása mellett az Alkotmánybíróságnak értelemszerűen döntést kellett hoznia az alkotmányjogi panasszal elé vitt ügyben is, hiszen el kellett döntenie, hogy a panasszal megtámadott ítélet alapjogsértő-e:

⁵¹ Erről a tényről megkeresésünkre a panaszos védője tájékoztatott bennünket. Előadása szerint az Alkotmánybíróság döntése után visszatérítették a panaszos számára a 87.500 Ft összegű pénzbüntetést, és ezzel az ügy lezárult. Hogy megismételt büntetőeljárásra miért nem került sor, annak körülményei előttünk tisztázatlanok maradtak.

⁵² A rendőrképmás-ügyről részletesebben ld. SOMODY Bernadette: „A rendőrcépképmás-ügy mint az alapjogi ítékezés próbája”. *Fundamentum* 2016/1.

⁵³ Az alkotmánybírósági határozat rétegeihez és annak összefüggéseire a kötőerővel lásd még: VISSY Beatrix: „A bírói döntés alkotmánybírósági felülvizsgálata mint a politikai hatalom korlátozásának eszköze?” in: GARDOS-OROSZ Fruzsina – SZENTE Zoltán (szerk.): *Jog és politika határán. Alkotmánybíráskodás Magyarországon 2010 után* (Budapest: HVG-Orac 2015) 364–366.

⁵⁴ Ld. 28/2014. (IX. 29.) AB határozat [27] és [35].

⁵⁵ Ld. különösen Indokolás [42]-[45].

⁵⁶ Indokolás [42].

Az Alkotmánybíróságnak a jelen ügyben az a feladata, hogy megvizsgálja: a konkrét esetben a sajtószabadság érvényesülésének korlátozását indokolja-e az emberi méltóság védelméhez való jog, vagyis a panasszal érintett határozat egyensúlyt teremt-e a konkrét esetben a szabad tájékoztatás és az emberi méltóságra vissza-vezethető képmásvédelem eltérő szempontjai között.⁵⁷

A testület úgy találta, hogy a rendesbíróság “azt az alkotmányjogi szempontot, amely a sajtó szabadságához, a jelenkor eseményeiről való szabad tájékoztatásához fűződik, nem vette figyelembe”⁵⁸ a Ptk. értelmezésekor. Ezen alapult az, hogy szankciót alkalmazott a hírportállal szemben, ami a hírportál alapvető jogának sérelmét okozta. Ebből az érvelési logikából kitűnik, hogy az Alkotmánybíróság a bírói döntést megsemmisítő ítéletét nem önmagában arra alapozta, hogy a rendesbíróság elmulasztotta az arányossági mérlegelés elvégzését, hanem arra, hogy ennek eredményeként polgári jogi szankciót alkalmazott, amely közvetlenül a panaszos sajtószabadságának sérelmét okozta. Egyszerűbben: nem pusztán a mérlegelés elmaradása, hanem a szankció alkalmazása okozta az alapjogsérelmet.

Miként az előbb elemzett 13/2014-es határozatnál, úgy itt is megállapíthatjuk: a rendőrcarc-ügyben a rendesbírósági határozat megsemmisítéséhez az vezetett, hogy a bíróság nem alkalmazta az alapjogkorlátozásra vonatkozó elvet (az általános alapjogi tesztet, benne a rendőrcarc-ügyek speciális faktoraival). Ha ugyanis alkalmazta volna, éspedig megfelelően, a hírportál nem lett volna elmarasztalható. A bíróságnak az alapjogi teszt lefuttatása során észlelnie kellett volna az ügydöntő arányossági szempontot: konkrétan azt, hogy az alapügy tárgyát képező tudósítás a jelenkor eseményeiről szóló tájékoztatásnak minősül. Ennek korlátozása a konkrét ügyben a polgári jogi szankcióalkalmazás által mindenképpen sérti a sajtószabadságot. A párhuzamnál maradvából tehát az következik, hogy a rendesbíróság - változatlan tényállás mellett - nem alkalmazhat ismét szankciót a hírportállal szemben.

Az ügy folytatása azonban másképp alakult, és éppen ez az utóélete az, ami a rendőrképmáshatározatot kétségkívül a legjelentősebb üggyé teszi az alkotmányjogi panasz eljárásban született alkotmánybírósági határozatok szubjektív kötőerejének elemzése szempontjából. Az alapügyben hozott ítélet megsemmisítése után ugyanis a magyar alapjogvédelmi gyakorlatban példátlan dolog történt: a rendesbíróság újra helybenhagyva az eredeti elsőfokú marasztaló ítéletet, ismét az érintett hírportál számára kedvezőtlen döntést hozott, majd e döntést felülvizsgálati bíróságként a Kúria is megerősítette.⁵⁹ Mindez azért történhetett így, mert a rendesbíróságok eltérő kötőerőt tulajdonítottak az alkotmánybírósági döntésnek.

A Kúria új eljárást elrendelő végzése interpretálta az alkotmánybírósági iránymutatást, és annak alapján az újból eljáró Fővárosi Ítéltábla is értelmezte feladatát. Az ítélet indokolása azt a kifogást emeli ki az alkotmánybírósági határozatból, miszerint a panasszal érintett határozat azt az alkotmányjogi szempontot, amely a sajtó szabadságához, a jelenkor eseményeiről való szabad tájékoztatáshoz fűződik, nem vette figyelembe a Ptk. értelmezésekor. A Kúria végzéséből pedig azt az előírást hangsúlyozza, amely szerint szituációhoz kötötten, a tájékoztatás körülményeinek az egyedi ügyekben történő bírói mérlegelése eredményeként kell megítélni azt, hogy a felvétel elkészítése, felhasználása érinti-e a rendőr hivatásával összefüggésben emberi mivoltának legbensőbb lényegét.

⁵⁷ Indokolás [35].

⁵⁸ Indokolás [48].

⁵⁹ A Kúria új eljárásra és új határozat hozatalára utasító Kpkf.38.031/2014/2. számú határozatát követően ld. a Fővárosi Ítéltábla 2.Pf.20.112/2015/4/I. számú ítéletét, illetve a Kúria mint felülvizsgálati bíróság Pfv.IV.20.121/2016/3. számú ítéletét.

Az Ítélet tábla saját interpretációja alapján lényegében úgy határozta meg feladatát, hogy a rendes bíróságot az alkotmánybírósági határozat csupán az érintett alapjogok közötti arányossági mérlegelés lefolytatására kötelezi, de a mérlegelés eredménye, és erre alapozva lényegében a szankcióalkalmazás tekintetében a bíróságot szabadság illeti meg. Ezt a megközelítést tükrözi az ítélet indokolásának konklúziója:

Az alapjogok összemérésének eredményeként a Fővárosi Ítélet tábla az egyedi eset körülményeit úgy ítélte meg, hogy a sajtószabadság alapjoga attól nem szenved sérelmet, ha a felperesek képmáshoz fűződő jogának biztosítása az adott esetben elsőbbséget élvez...

A Kúria felülvizsgálati döntésében ugyanígy jelölte ki saját mozgásterét. Álláspontja szerint az Alkotmánybíróság kötelezően csupán az alapjogi kérdés helyes mérlegeléséhez szükséges szempontokat határozott meg a rendes bíróság számára: „az ügyben felmerült alkotmányjogi kérdésben az Alkotmánybíróság határozatában foglalt jogértelmezési szempontok figyelembe vételével kell a perbe vitt anyagi jogvitát elbírálni.”⁶⁰ Ebből következően, ahogyan a Kúria kifejti, a rendes bíróság – ha ezeket a szempontokat indokolásában figyelembe veszi – akár a korábbi álláspontjával azonos következtetésre is juthat, mint ahogyan tette ezt az alkotmányjogi panasz eljárás követő ítéletében a Fővárosi Ítélet tábla.⁶¹

Ezt az okfejtést úgy is lefordíthatjuk, mintha az Alkotmánybíróság a rendőrarcképmás-ítéletet pusztán azért minősítette volna alapjogsértőnek, mert elégedetlen volt a bíróság által kifejtett indokolással, de nem kifogásolta volna az ítélet eredményét, magát a marasztaló döntést. Pedig az ítélet megsemmisítésének oka az volt, hogy – a sajtószabadság szempontjait figyelmen kívül hagyva – a rendes bíróság nem teremtett egyensúlyt a konkuráló jogok között, és az általa alkalmazott polgári jogi szankció az alperes sajtószabadsághoz fűződő alkotmányos alapjogát aránytalanul korlátozta. Ebből, másik oldalról, az következik, hogy a rendes bírósági ítélet indokolásának kiegészítése a sajtószabadságra való hivatkozással, majd a sajtószabadság érvényesítésének elvetése – ahogyan a Fővárosi Ítélet tábla az alkotmánybírósági határozat nyomán eljár – nem teszi alapjogkonformmá a rendes bírósági döntést. A hírportál elmarasztalása aránytalan alapjogkorlátozást jelent – a rendes bíróság újbóli eljárása során nem juthat ezzel ellentétes következtetésre.

Mindezek után az ügy másodsorra is az Alkotmánybíróság elé került, a testület pedig 3/2017. (II. 25.) AB határozatával újra megsemmisítette a Kúria ítéletét. A rendőrarcképmás-ügy e második körében már nemcsak a sajtószabadság érvényesülése volt a tét, hanem az alkotmányjogi panasz eljárásban született határozatok szubjektív kötőerejének jelentése is. Ennek ellenére az Alkotmánybíróság a szubjektív kötőerővel kapcsolatban sem elvi tételeket nem fogalmazott meg, sem a konkrét előzmény-határozat vonatkozásában nem elemezte azt.

A megsemmisítés oka az volt, hogy a rendes bíróság nem vette megfelelően figyelembe a 28/2014-es határozat alkotmányos tartalmát, megszorítóan értelmezte az abban foglalt követelményeket.⁶² Ez nyilván a 28/2014-es határozat kötőerejének megsértését is felveti, azonban az Alkotmánybíróság az Abtv.-nek a konkrét ügyre vonatkozó kötőerőről rendelkező 43. § (3) bekezdését nem is hívta fel. A kötőerő kérdése annyiban merült fel, amennyiben az Alkotmánybíróság reagált a Kúria azon érvére, miszerint mérlegelési szabadság hiányában az alkotmánybírósági eljárást követő rendes bírósági

⁶⁰ Pfv.IV.20.121/2016/3. számú ítélet, Indokolás [30].

⁶¹ Ld. Indokolás [30] és [38].

⁶² 3/2017. (II. 25.) AB határozat, Indokolás [15], [22], [26].

eljárás "formális automatizmussá" válna, továbbá az indokolást záró bekezdésben tér ki e témára a testület. Az Alkotmánybíróság szerint:

Nem kétséges, hogy az Alkotmánybíróság alkotmányos jogrendben betöltött szerepe elkülönül a bíróságok, különösen is a Kúria szerepétől. ... A bíróságok feladata ... az igazságszolgáltatás, mindazonáltal ... az igazságszolgáltatás során kötelesek figyelembe venni az Alaptörvényt és annak autentikus értelmezését, ahogy azt a védelmére hivatott legfőbb szerv, az Alkotmánybíróság meghatározta.

A bíróságoknak tehát – a Kúria döntésével egybehangzóan – továbbra is teljes az igazságszolgáltatási hatalma: az eléjük vitt jogvitát nekik kell a véglegesség igényével eldönteni. Ennek során azonban nem hagyhatják figyelmen kívül, nem alkalmazhatják szelektíven vagy megszorítóan az Alaptörvény egyes rendelkezéseit illetve azok kötelező erővel bíró alkotmánybírói értelmezését. ...

... nem tartozik a bíróságok mérlegelési körébe, hogy érvényt szereznek-e „az Alaptörvény 24. cikke (1) bekezdésében foglaltaknak, amely szerint »Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény védelmének legfőbb szerve«. Az Alkotmánybíróság hangsúlyozza: az Alaptörvény e cikke mérlegelést nem tűrően az Alkotmánybíróság kötelezettségévé teszi, hogy az Alaptörvénybe ütköző bírósági döntést megsemmisítse és ezáltal is érvényt szerezzen az Alaptörvény normahierarchiájában betöltött legfőbb szerepének. Ezt az alkotmányos rendben betöltött kiemelkedő szerepet bontja ki az Abtv., mint sarkalatos törvény 39. § (1) bekezdése, amely az alkotmánybírói határozat mindenkire nézve kötelező erejét állapítja meg. Ezt vonná kétségbe az, ha az alkotmánybírói határozatot akár a jogalkotó, akár – mint jelen esetben – a jogalkalmazó szelektíven, megszorítóan alkalmazná, illetve más módon nem érvényesítené megfelelően.⁶³

Az alkotmánybírói érvelés tehát az alkotmánybírói alkotmányértelmezés kötelező jellegét és az alkotmánybírói határozatok objektív kötőerejét emeli ki. Ennek alapján a 28/2014-es döntés elvi tételeit a rendesbíróságok kötelesek minden az alapügyhöz *hasonló* jövőbeli ügyben is érvényre juttatni; az Alkotmánybíróság ezáltal biztosítja az alapjogok objektív preventív védelmét.

Ilyen, hasonló jellegű ügyekben születtek a 16/2016. (X. 20.) és a 17/2016. (X. 20.) AB határozatok, amelyekben a testület megsemmisítette a felülvizsgált rendesbírósági határozatokat. Mindkét esetben a rendesbírósági ítéletek megsemmisítése a 28/2014-es határozat objektív, mindenkire, így az eljáró bíróságokra is vonatkozó kötőerejének megsértésére vezethető vissza.⁶⁴ A fentiekkel szemben a 3/2017-es határozatát az Alkotmánybíróságnak azért kellett meghoznia, mert a rendesbíróság az alapügyben hagyta figyelmen kívül az alkotmánybírói alapjogértelmezést, vagyis mivel annak szubjektív, az alapügyre vonatkozó kötőereje sérült. Ezért hagy különösen hiányérzetet maga után a 3/2017-es határozat indokolása.

Felbukkan ugyanakkor az indokolásban egy érv, amit korábban a rendesbírósági mozgásteret kizáró feltételrendszer egyik lényeges elemeként jelöltünk meg. Az Alkotmánybíróság több ponton is kiemeli ugyanis, hogy a tényállás a megismételt bírósági eljárásban változatlan maradt:

Az Abh1. lényeges alkotmányos tartalma, hogy egyértelműen a jelenkor eseményének minősíti a demonstrációkat, amelyekről való tudósítás nem öncélú, kivéve, ha az emberi méltóság benső lényegét érintő, vagy az előzőekben kifejtettek szerint a sajtószabadsággal való visszaélést megvalósító tudósítás volna. Mivel ilyen körülményt a változatlan tényállást felülbíráló jogerős ítélet és felülvizsgálati ítélet sem mutatott fel, a bennük elfoglalt jogi álláspont az Alaptörvény IX. cikk (1)–(2) bekezdésének sérelmére vezet.⁶⁵

A fenti esettanulmányokkal arra kívántunk rámutatni, hogy az alkotmánybírói döntés hogyan szűkíti be a rendesbíróság mozgásterét a határozat végrehajtása során: ha az Alkotmánybíróság úgy ítéli meg, hogy az alapjoggal szembeni szankcióalkalmazás aránytalan jogkorlátozásnak minősül,

⁶³ Indokolás [20]-[21] és [27].

⁶⁴ 16/2016. (X. 20.) AB határozat, Indokolás [13], [16]; 17/2016. (X. 20.) AB határozat, Indokolás [19], [25].

⁶⁵ 3/2017. (II. 25.) AB határozat, Indokolás [26].

akkor - változatlan tényállás mellett - a rendesbíróság alternatív érveléssel sem igazolhatja az alapjoggyakorlás büntetését.

A tanulmányban két szempontra támaszkodva állítottunk fel egy lehetséges elméleti értelmezési keretet, amelynek segítségével meggyőződésünk szerint könnyebben megítélhetővé válik, mire köteles a rendesbíróság az Alkotmánybíróság bírói döntést megsemmisítő határozata nyomán. Egyrészt a két érintett felsőbíróság hatásköreit és kapcsolatát, másrészt az alkotmányjogi panasz eljárásban felülvizsgált alapjogi kérdés sajátosságait vettük alapul, végig figyelemmel a hatályos magyar szabályozásra és az érintett bíróságok gyakorlatára. Az alapjogi kérdés sajátosságai körében azonosítottuk azokat a faktorokat, amelyeket együtt és egymásra tekintettel értelmezve kirajzolódik a végrehajtásért, és így végső soron az alapjogsérelem kiküszöböléséért felelős rendesbíróságok mozgástere.

© Somody Bernadette – Vissy Beatrix

MTA Law Working Papers

Kiadó: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont

Székhely: 1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4.

Felelős kiadó: Rudas Tamás főigazgató

Felelős szerkesztő: Körtvélyesi Zsolt

Szerkesztőség: Hoffmann Tamás, Kecskés Gábor, Körtvélyesi Zsolt, Szilágyi Emese

Honlap: <http://jog.tk.mta.hu/mtalwp>

Email: mta.law-wp@tk.mta.hu

ISSN 2064-4515